

zal na publikaci *Christianity and War in Medieval East Central Europe and Scandinavia* (Leeds 2021). První svazek se zaměřil na keltský svět, Skandinávii a baltský region.

Úvod do tématu představily dvě přehledové studie. Gregory Leighton (s. 3–29) shrnuje stav bádání o náboženském vojenství na latinském Západě a v severní, střední a východní Evropě. Západní historiografie a její obdoby v ostatních částech Evropy dosud bádaly téměř odděleně, k čemuž přispívala i jazyková bariéra. Teoretický rámec současného poznání vztahu mezi středověkou religiozitou a ozbrojenými konflikty ukázal Kyle Lincoln (s. 30–67) na srovnávacích příkladech víry v intervence svatých a používání liturgie v 11.–13. století při výpravách do Svaté země, na iberské a baltské pohraničí.

Středověkému keltskému prostředí se věnovali dva badatelé. Jesse Patrick Harrington poukázal na náboženské praktiky (procesí, půst, modlitby, liturgie) v souvislosti s válčením v pramenech do konce 12. století (s. 71–116). Robert Bubczyk podrobně analyzoval projevy zbožnosti obou bojujících stran ve známé bitvě u Bannockburnu v roce 1314 (s. 153–188). Konflikt se odehrával také na diplomatické úrovni, za použití náboženské rétoriky. Skotský král Robert Bruce (1306–1329) např. upozornil zahraničí na nezákonnost (právní i morální) dobytých válek vedených anglickými králi. Bubczykova studie je o to přínosnější, že kromě několika prací medievisty Michaela Penmana bylo a je téma sakrálního aspektu skotského vojenství mimo zájem badatelů.

Max Naderer zkoumal náboženské rituály během vnitřních konfliktů v Norsku v letech 1130–1240 v kontextu západoev-

ropského vývoje (s. 117–152). Předložil tezi o šíření křížácké ideologie do Skandinávie ve sledovaném období.

Největší prostor ve sborníku dostal baltský region. Panství německého řádu a středověké Livonsko jsou v medievistice dobře probádanými tématy. Přesto příspěvky přinesly nové poznatky. Sini Kangas analyzovala na základě narativních pramenů laickou (zejména rytířskou) religiozitu během vojenských tažení (s. 189–230).

Carsten Selch Jensen navrhl novou interpretaci kroniky Jindřicha Lotyšského (s. 231–259): podle Jensena tvořily náboženské rituály během válek (křesťanských i pohanských) jednu ze základních složek struktury díla a v autorském narativu jsou také nástrojem pro začlenění Livonska do dějin spásy. Gregory Leighton na základě pečlivé analýzy řádových pramenů poukázal na důležitou roli náboženského rituálu při christianizaci Baltů a konverzi paměti a prostoru v pruské krajině (s. 260–295).

Sborník doplňuje dosavadní stav bádání o další poznatky a v mnoha případech nabízí novou interpretaci známých událostí nebo pramenů. Přidanou hodnotou je možnost srovnávacího čtení překrývajících se sond do vztahu náboženství a války v různých kulturních oblastech středověké Evropy.

Jozef Mário Matiaško

Josef HRDLIČKA (ed.)

Listinné garance náboženských poměrů na šlechtických panstvích v Čechách a na Moravě (1436–1620)

Praha, Filosofia 2025, 442 s.,
ISBN 978-80-7007-748-1.

Edice zpřístupňuje 73 listin (včetně dvou dobových registů) z let 1436–1620, jež

měly garantovat budoucí vývoj náboženských poměrů v českých a moravských vrchnostenských městech a městečkách. Kromě čtyř zeměpanských listin z doby po husitských válkách, kterými králové Zikmund Lucemburský a Albrecht Habsburský dovolili poddaným v několika lokalitách vyznávat utrakvistické náboženství, jde především o listiny vydávané šlechtou. Většina z nich pochází z 16. a počátku 17. století. Jejich vydavateli byli utrakvisticky a později také lutersky orientovaní páni a rytíři. Od osmdesátých let 16. století se objevují také garance katolických pánů, kteří se na svých farách snažili zajistit kontinuitu katolictví. Jak ukazuje přehledný graf (s. XLII), dvě třetiny editovaných písemností spadají do let 1580–1620, což může být dokladem postupného zvyšování mezi-konfesičního napětí, které vedlo k většímu úsilí vrchnosti zajistit postavení daných konfesí na svých panstvích. Nelze ale také opomenout listiny, v nichž velmožové garantovali svobodu jiným konfesím, než sami vyznávali. Tyto spadají především do prvních dvou desetiletí 16. století, která editor Josef Hrdlička označuje za dobu vyšší míry náboženské tolerance (s. XVI), s čímž lze souhlasit, pokud přihlídneme ke srovnání s posledními desetiletími před bitvou na Bílé hoře.

Edice obsahuje kvalitně zpracovanou úvodní studii, která čtenáře nejprve uvádí do kontextu předbělohorského náboženského vývoje a šlechtické konfesiční politiky, včetně dostupných údajů o tehdejší farní síti. Zatímco nekatolické vrchnosti se snažily samostatně zajistit svým poddaným nerušené vyznávání dané konfese, katolická šlechta často spolupracovala v tomto směru s představiteli počínající protireformace; na Moravě to byl olomoucký biskup, v Če-

chách pak jezuitské domy. V některých případech velmoži dokonce garantovali možnost legální existence více konfesí. Josef Hrdlička podotýká, že soubor listin není homogenní, a uvádí jejich klasifikaci z různých hledisek (konfese, vydavatel, lokalita, jazyk, časově rozpětí apod.). Rozebrán je také stav dochování, kdy vidíme, že kromě originálů se písemnosti zachovaly v ověřených či neověřených opisech, regestech či jako vklady do zemských desek. Dále je věnována pozornost jednotlivým aspektům obsahu listin a jejich vzájemnému srovnání. Podstatným aspektem například je, jakým způsobem vrchnosti nakládaly s patronátním právem. Buď garantovaly poddaným přítomnost kněze dané konfese, nebo jim předaly právo s podmínkou, že si mohou kněze vybírat sami, avšak se souhlasem vrchnosti. Jiní šlechtici pak výběr kněze ponechali zcela na poddaných. Rovněž je bráno v potaz, že část listin se odvolává na věro- učné dokumenty (např. basilejská kompaktáta, ve více případech se pak objevují odkazy na Augsburskou konfesi z roku 1530). Editor také konstatuje, že některé písemnosti se nezabývaly pouze otázkou náboženství, ale týkaly se i dalších témat, jako bylo například stanovení či potvrzení různých poddanských povinností, správy obecního majetku, hospodářských záležitostí apod. Dle jeho zjištění zaujímalo v takových listinách téma náboženství a konfese většinou první, resp. přední články či části textu.

Opomenuty nezůstaly samozřejmě ediční zásady, stejně jako jmenný a místní rejstřík a seznam literatury; vše z toho je pečlivě zpracováno a čtenář tak dostane přehled o fyzickém stavu dokumentů a místu jejich uložení. V úvodní studii lze nalézt již zmíněný graf, ale také mapku, která zná-

zorníje lokality, pro něž byly písemnosti vydány (s. XXXVIII–XXXIX). Bohužel, zde se patrně vloudil „tiskařský šorek“: černou barvou jsou znázorněny lokality „podobojí“ a bílou katolické, nikoli naopak, jak znázorňuje legenda. Čtenář si však rychle uvědomí, jak se věci mají, mapku lze tedy v konečném důsledku považovat za velmi užitečnou. Kromě toho, že demonstruje převahu nekatolického náboženství na našem území ve sledovaném období, je díky ní také patrná snaha zvláště nekatolických velmožů udržet na svém panství žádoucí náboženské poměry, což se týká zvláště přelomu 16. a 17. století.

Edice je výsledkem důsledné a pečlivé práce, zpřístupněné dokumenty jsou dokladem značné pestrosti konfesijních poměrů v jednotlivých lokalitách našich zemí a také ukázkou dominance šlechtické moci na panstvích. Ukazují však i velkou variabilitu přístupů velmožů k dané otázce: vidíme vyjádření jejich vrchnostenských náboženských preferencí, vedle toho různou míru ohledů na přání poddaných. Dokumenty tak umožňují badatelům poznat specifické poměry v různých regionech, mohou získat informace o místní konfesijní politice, vztahu vrchnosti a poddaných a o dobových právních zvyklostech. V tomto smyslu se edice výborně doplňuje s edičním svazkem *Evangelické církevní řády pro šlechtická panství*,¹ na níž se Josef Hrdlička rovněž podílel.

Anna Pečínková

1 Josef HRDLIČKA – Jiří JUST – Petr ZEMEK (eds.), *Evangelické církevní řády pro šlechtická panství v Čechách a na Moravě 1520–1620*, České Budějovice 2017 (rec. ČČH 119, č. 4, s. 993–995).

Lu Ann HOMZA

The Child Witches of Olague

(= Magic in History. Sourcebook Series)
University Park, Pennsylvania, The
Pennsylvania State University Press 2024,
131 s., ISBN 978-0271097497.

Publikace je dalším dílem ediční řady anglických překladů pramenů k dějinám magie a čarodějnických procesů, řízené renomovaným americkým historikem Richardem Kieckheferem. Editorka publikace Lu Ann Homza, působící jako profesorka evropských dějin na univerzitě ve Williamsburgu ve Virginii, při jejím zpracování vycházela ze svého dlouholetého rozsáhlého výzkumu honu na čarodějnice v jižní Navaře v letech 1608–1614, jehož výsledky souhrnně publikovala v monografii z roku 2022.¹

Zmíněný hon na čarodějnice byl, pokud jej měříme počtem vyslychaných a stíhaných (tj. nikoli popravených) osob, jedním z největších v raně novověké Evropě. Královský soud v Pamploně, tamější biskupský soud a později i expozitura inkvizice v Logroňu v jeho průběhu vyšetřovala přinejmenším vysoké stovky (možná však až tři tisíce) osob, včetně mnoha dětí.

K zastavení uvedeného honu španělskou inkvizicí rozhodně přispělo rozsáhlé vyšetřování, které v době od května 1611 do ledna 1612 provedl na místě inkvizitor Alonso de Salazar Frías, jenž poté svá zjištění shrnul ve zprávě určené pro tribunál v Logroňu. Na základě této zprávy nejvyšší rada španělské inkvizice (*Suprema*) v roce 1614 čarodějnické procesy zastavila. Ačkoli

1 Lu Ann HOMZA, *Village Infernos and Witches' Advocates. Witch-hunting in Navarre, 1608–1614*, University Park, Pennsylvania 2022.